

SZÉKELYSÉG

A SZÉKELYFÖLDET ÉS NÉPÉT ISMERTETŐ HAVI FOLYÓIRAT.
REVISTĂ LUNARĂ PENTRU DESCRIEREA SECUIMEL.

Dosarul No. Inreg. 1019-1938. Tribunalul Odorhei.

Szerkesztő—Redactea: **BÁNYAI JÁNOS**

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Odorhei
Redacția și administrația: Odorhei.

Por és keserűség

folytogatta az őszi somolyai bucsun résztvevők torkát. Ugy a por mint a torok folytogatása (részben a portól, részben a keserűségtől) már rég óta tart! Az eddigi életben legfeljebb csak annyi volt a változatosság, hogy az esős időkben a pornyelés elmaradt, de a torokban a keserűség tovább folytogatta az ájtatos hiveket. Hát hogyan amikor az évig emelkedő porfelhő helyett a locsogó sárral kellett küzdelemmel kézzel lábbal! Furcsa lehet, hogy amikor a rengeteg látogató nagy anyagi érdeklőségeket is megmozgat, akkor legalább azok nem gondolnak arra, hogy a szép és felemelő testvéri találkozót még sem volna szabad por és sár figyelmetlenségekkel megzavarni.

Hiszen ezen sok fórum segíthetne, mert az ügy elintézése tisztán csak *figyelmesség kérdése!* Talán, mint arra legilletékesebb, a Ferencrendiek főnöksége tehetne lépéseket e tárgyban s ha az nem sikerül, úgy az érdekelteket (kereskedők, vendéglők, szállodák stb.) kérhetnék meg az utcák kitisztítására. Meg vagyunk győződve, hogy végső esetben az utvonalon lakók is letakarítatnák a házuk előtt levő részletet egy udvarias felhívásra.

Ha eddig e tárgyban még intézkedés nem történt volna, úgy a jövőre kell ezt előre elrendezni, de *nemcsak Somolyón,* hanem minden más helyen is, hasonló tömeges felvonulások alkalmával *legalább!*

ELŐFIZETÉS egy évre: 100 lej. (Tanügyiek, lelkészek, nyugdíjasok s a turista-egyesületek igazolt tagjainak 60 lej.) Pengőben 5 (kedv 4 P.) Magyarországiak előfizetéseit elfogadja a Studium könyvkereskedés Budapest, IV. Kecskeméti-ut 8, amely címre legcélszerűbben a 4041 sz. postatakarékpénztári csekszámlával küldeni a minden postahivatalnál beszerezhető blanco befizetési lapok útján.

Befizetéseket elfogad a Könyvnyomda R.-T. Odorhei.

Vidékiek *Vinczeffy Sándor* megbízottunk által fizethetnek legkönnyebben.

A Székely Nemzeti Múzeum előzményeihez és az olaszteleki római táborhelyről.

Általánosan tudott, hogy özv. *Cserey Jánosné, szül. Zathureczky Emilia* által, illetve a *Vasady-Nagy Gyula* segítségével összegyűjtött érmek és régiségek, könyvek és okmányok, természeti tárgyak alkotják a *Székely Nemzeti Múzeum* magvát.

Csereyné 1875 ben hívta meg tanítóul kisebbik fia mellé *Vasady-Nagy Gyula* tanárt. Az új nevelő az Erdélyi Múzeum Egylet titkárnak és az Erdélyi Múzeum Egylet Régiségtára őrének, *Finály Henrik* egyetemi tanárnak volt a mostoha fia. Természetesnek tarthatjuk tehát, hogy *Vasady-Nagy Gyula* szintén régészkedett és szép kis éremgyűjteményt szerzett össze magának. *Csutak Vilmos* annyira nagyra értékelte *Vasady-Nagy* tevékenységét, hogy egyenesen neki tulajdonítja a háromszéki *Cserey-múzeum* megalapítását, illetve megalapításának gondolatát. Őt tartja annak az ösztönzőnek, aki özv. *Csereyné, szül. Zathureczky Emiliát* a gyűjtemény megalapítására és első fejlesztésére reábirta.¹⁾

Csutak Vilmos azonban talán kissé túljelentősnek értékelte *Vasady-Nagy Gyula* szerepét. Egyetlen szóval sem akarom csökkenteni *Vasady-Nagy* eléggé valóban föl nem becsülhető érdemeit, de viszont okvetlenül reá kell mutatnom arra, hogy ha *Csereyné, szül. Zathureczky Emilia* szive nem lett volna már előre fogékony erre, ha *Csereyné* lelkében nem lett volna meg már megelőzőleg az érdeklődés és a szeretet a múlt emlékei iránt és végül, ha *Csereyné* lelkében, ha öntudatlanul is, de nem élt volna már előbb is a gyűjtési vágy, a múzeumalapítás és gyarapítás gondolata, akkor *Vasady-Nagy Gyula*nak sem sikerült volna egykönnyen megtettesítenie a nyilvános »Háromszéki *Cserey-gyűjteményt*«.

Olvassuk csak el *Zathureczky Károlynak Finály Henrikhez* írt következő levelét:²⁾

Nagy Szeben September 2ikán 1869.

Nagyon tisztelt Tekintetes Titkár és érem tárnok ur!

Előre engedelmet kérek, hogy számos foglalkozásai között levelemmel terhelem — a véletlen körülmény úgy hozta, hogy tennem kell.

Augustus hó közepén Barothon rövid szabadságon lévén, tudomást kaptam arról, hogy *Szöts József* ottani lakos fiával a *Vétzer* római vár helyéről sok köveket és téglákat szedett ki; rögtön odamenve, így sikerült holmit, a mit lehetet, meg mentenie. Én is a közelebbi napokban után kutatást kezdtem, hanem a rend kívüli esős

idő és kevés szabadsági idő nem engedték meg a tőlem óhajtot mértékben létesíteni — így inkább a már fel ásott hely közelében és egy néhány más ponton — inkább a vár kör fala heljeinek megállapítása szempontjából tettem.

Egy tőlem a mennyire lehet hiv tér és alapja rajzát a várnak, Castrum Stativumnak, egy nézetemet Vétzer felül ide mellékelve küldöm. Sziveskedjék a tekintetes ur oda vagy a hogy legjobbnak tartja az az legtzélszerűbbnek — u. m. Muzeum egylet vagy régészeti egyletnek belátása szerint csak azon egyetlen tzelből, hogy, mint a tények, téglák bizonyítják — Vétzer is felvevődjék azon lelhelyek közé, hol egy romai Castrum Stativum és telep, még pedig nagy kiterjedéssű létezett — mind emlékszem se Ackner, se Vass eddig még fel nem vették és nem is említeték Vétzer-t. Engemet semmi egyéb ok és tzel nem indított, csak azon törekvés, hogy a székelyföld ezen részében elhelyezett romai maradványokra ezáltal egy nagyobb szerű kutatásra felköltsem az illető szak férfiaknál és egyleteknél a figyelmet — azonal eltűrést és elnézést kérek, hogy én, aki nagyon gyenge esmeretekel bírok a régészetben, de segédforrások, könyvek birtokában, a mi kezemnél volna, nem vagyok, még is elég bátor vagyok egy néhány sorban Vétzer ről és Erdővidék ről közölni nézetemet. Szives barátságát kérvén, úgy támogatássát is, ha a tanált tárgyak kezéhez megérkeztek, minék további szállítását Barothrol via Segesvár Kolozsvára eljövetteltem előtt elrendeltem Speditör utján magam költségre az Uraságod tzime alatt a Muzeum számára — és ha személjessen is meggyözödött ezen tárgyak mivoltárról — oda működni és gyámolítani, hogy a létele egy Castru Stativumnak a Vétzer-en megállapítódjék.

Egy nagyobb szerű ásatás, az az egy öl hosszú átvágás a vár leg szélesebb és téresebb heljén megfelelő mélységgel — a nagyobb és érdekesebb épületek nyomára vezetne — költségben kevésben kerülne, azon szak képzett egyén, a ki vezetné a kutatást, szives fogadásban részesülend Baroth intelligentiájana — nem különben Baroth és Rákos községek is, de különösen Baroth, ha a Muzeum-egylet vagy Régiségeket ásató egylet egy néhány sorban felszólítja és támogatásra felkéri — mindent megtehet — másfelől is ez szükséges, mert egyes a helji nehézségek mián, soha annyira alaposan és sikeresen itten nem kutathat — a vár fenlapja szántóföld lévén külömb meg külömb birtokosé, azon féltékenységnél fogva meljel a székely atyafi örzi borozdáját s nagyon unja, boszantja, ha más turkálja földjét — csak egy egylet, egy bizonyos tzel eszközöl itten kivételt — az idén ezen része a barothi határnak ugar lévén így könnyítve volt az ásatás, így csak úgy hol egy oly idő szak kor szak választható, amelyben nem áll mivelés alatt — a foljtonos szántás kő és téglá elhordás már úgy is nagyon elkezdette egyengetni a fenlapájt, ha egy két év alatt nagyobb

ásatás nem leend, a jövőben még neheztülve lesz az bé jövődő gazdasági rendszer nyomán.

Jollehet Vétzer-en az ujjab időkbén is ugy régebben nagyon sokszor tanáltak különb tárgyakot, de eddig kevés kivétellel nem sikerült vagy nagy nehézséggel és ritkán ebből valamit látnia vagy meg szereznie. Mind barothi Plébános, Weszely Károly kanonok ur jelenleg Maros-Vásárhelyen, sokat tett a nép fel világosítására, figyelmeztetvén, ha odon tárgyakat tanálnak, ne törjék el, ne adják el kéz alatt — fel emlitvén, hogy egy Muzeum létezik. sat. sat. itten eztet dicsérve kell fel emlitsem, mert tsak ennek köszönhettem, hogy tudomást kaptam az ásásrol és így enyit is megszerezheték — régen nem lehetett egy téglának a birtokában jutni, inen volt, hogy nem is hitték, a kik személjessen a heljszinén a Castrum Stativum fekvéséről meg nem győződtek, hogy a Vétzer-en valami romai építmény állhatott.

Barothi Iakos Szöts Josef és fia dicséretett érdemelnek, hogy fel szolítássomra és fel emlitésére, mi tzélból kívánatos a tárgyak beírása, aztat nekem készen átt engedték — jól lehet el nem tagadható különösen a fiu ügyetlenségéből és kívántsíságából sok tárgyakat el tört — ugy gondolom egy általjában nem volna siker nélkül ha egy régiséget ássato vagy régészeti egylet alakuland, alkalmlilag a községeket, különösen hol siker remélhető, közreműködésre fel szolítania, — és az illető község azon egyéneit, a kik bár mely erre irányult segítség által segédül voltak elősmerőleg fel emliteni, így p. o. Szöts Josefet és fiát.

Lesz e régészeti egylet — vagy ásató egyesület ?

Magamat kiválólag kezébe és barátságába ajánlva, maradok legőszintébb kívánataim melet

kész szolgálja és le kötelezetje

Zathuretzky Károly

százados

31-ik sor ezredben.

A levél írója Zathureczky Károly, zathurcsai Zathureczky István udvarhelyszéki táblabíró és jogigazgató meg tasnádi Nagy Juliánna nyolcadik gyermeke s így Emiliának 9 évvel fiatalabb öccse²⁾ volt. Édesanyjuk nemcsak féltő szeretettel, hanem nagyon gondosan is nevelte őket. Ha tehát *Málik József — Domján István* fölvilágosítása alapján azt írta⁴⁾, hogy özv. Cserey Jánosné, szül. Zathureczky Emília már otthon, a szülői háznál sok történeti művet olvasott és komolyan érdeklődött a történelem iránt, továbbá, hogy »kora ifjúságától kezdve szivesen foglalkozott könyveivel és emellett régiségek, érmek, kőkorszaki, bronzkori, stb. leletek összegyűjtésével, amelyek évek során te-emes számra szaporodtak fel«, föltétlenül bizonyos, hogy a Székely

Nemzeti Múzeum későbbi megalapítójában már korábban, még gyermekkorában megvolt erre a hajlam, amint erre fönnebb már meglehetősen biztosan utaltam és föltétlenül bizonyos, hogy Vasady-Nagy Gyula működése nem volt éppen olyan döntő jelentőségű⁵⁾, bár az lehetséges, hogy a múzeum nyilvánossá tétele, közgyűjteménnyé való átalakítása első sorban az ő ösztönzésének köszönhető.

A közölt levélből világos, hogy Domján István fölvilágosításait teljesen hitelesnek tekinthetjük és hogy nemcsak a történeti tárgyú művek hatottak a fiatal leány lelkületére, hanem más körülmény is. Az, hogy szülőfaluja közvetlen közelében szintén volt egy régi vár, az olaszteleki római táborhely⁶⁾, amelynek maradványai, illetve amelyből előkerült régiségek Csereyné öccsének — és amennyiben a későbbi dolgokról lehet következtetni az előbbiekre — magának Csereynének az érdeklődését föltétlenül már fiatal korában szintén fölkellették.

Az érdeklődés fölkelteséhez és ébrentartásához nagy mértékben hozzájárulhatott továbbá az is, hogy az ugyancsak szomszédos Bibortáni (Bibarcfalva) mellett emelkedik Tiburc vára romja⁷⁾, egy másik szomszédos község, Brăduț (Bardóc) mellett pedig kőkoporsós sírok kerültek⁸⁾ napvilágra; sőt Csereyné eltávozta után magán Tălișoarán (Olaszteleken) is egy nagyon szép, 26 aranykarikából, 6 bronzcsákányból, 1 bronztörből, 2 bronzüstből, stb.-ből álló lelet ki került a föld felszínére.⁹⁾

Itt a közelben élt *vargyasi Dániel Gábor*, aki 9 kőkoporsós sír föltárásával tanuskodott a régészet iránti élénk érdeklődéséről és akitől nagyhirű Szabó Károlyunk a magyar régészet atyjához, Römer Flóriszhoz irt levelében így emlékezik meg:

»Bizonyos, hogy mind Dániel Gábor, mind Udvarhelyszék több művelt embere igen szívesen látna akár téged magadat, — s hivatalos és magán uton mindent örömet meg fognának tenni, hogy az érdekes sírhalmok tudományos átvizsgálásában téged s netán kiküldendő társaidat segítsék.«¹⁰⁾

De nem élt tőlük távol *nagykedei Fekete Sámuel* nyugalmazott királyi udvari tanácsos sem, akiben a Székely Nemzeti Múzeum alapításának gondolata már özv. Csereyné, szül. Zathureczky Emilia tette előtt, még 1868-ban szintén fölvetődött.¹¹⁾

Udvarhelyszék utóbbi előkelő családjaival bizonyára élénken fönn tartott társadalmi kapcsolatok még jobban valószínűsítik, hogy Cserey Jánosné szíve-lelke már kora ifjúságától kezdve mindig fogékony volt a múlt emlékei iránt. Szeretettel ápolta s gondozta őket; sőt bizonyosnak vehetjük még azt is, hogy a múzeumalapítás gondolata már egyedül Csereyné lelkében is fölmerült, Vasady-Nagy Gyula lelkesedése csak lángralobbantotta az addig csupán szunnyadó parazsat.

Zathureczky Károly levelének azonban nemcsak ez az érdeme van, hogy rámutat a Zathureczky-család régiségek iránti szeretetére, hanem az is, hogy megemlékezik *Veczer*-ről, erről a majdnem teljesen elfelejtett, de mégis nagyjelentőségű római táborhelyről.

Orbán Balázs elég részletesen emlékezett meg *Veczer*-ről.¹³⁾ Elmondja, hogy a nép a Tálisoara (Olasztelek) kelet-délkeleti részén húzódó főnnapályt *Veczer*-nek nevezi. A szájhagyomány szerint ott valamikor római erődített tábor, castellum állott. A népi hagyománynak van is némi alapja, mert ezen a szántóföldekkel borított főnnsíkon valóban találtak római kori és római eredetű tárgyakat. De nemcsak érmeket, edénycserepeket, faragott köveket, hanem épségben maradt falrészeket is. Ezek, valamint a mészhabarcsdarabok, téglatöredékek határozottan bizonyítják, hogy a római uralom alatt állandó település, virágzó élet volt *Veczer*-en. *Orbán* szerint egyedül csak az kétséges, hogy az állandó katonai táborhely (castrum stativum) vagy pedig polgári település (colonia) volt-e?

A nyári székelyföldi kirándulásomkor¹³⁾ igyekeztem megvizsgálni a *veczeri* maradványokat. Ámde minthogy a még le nem aratott, lában álló buza, lóhere, stb. vetés az egész főnnsíkot teljesen befedte, nem kutathattam át részletesen. A mezőn dolgozó földművesek, úgy mondták, szántáskor gyakran találnak cserépdarabokat. Maga a hely *Olasztelek* déli végétől keletre, az *Órhegy* 628 m. és a tőle nyugatra fekvő 602 m-es pontok között eredő *Rakottyáspatak* nyugati (jobb) partján terül el, még pedig úgy, hogy az említett 602 m-es pont déli lejtője egy közvetlenül *Olasztelek* fölötti terep pihenő (terrász) fölé emelkedő magasabb terep pihenő (terrász) laposodik el. Ez a — még az 1 : 75.000 léptékű katonai térképlapon (Zone 21. Kol. XXXIII. Barót.) erősen szembevetülő téglalapalaku főnnsíkocska a maga észak-déli irányban 650—700 méternyi hosszúságával, nyugat-keleti 370—450 m-nyi szélességével valóban alkalmas volt nemcsak egy kisebb, hanem még egy nagyobb római tábor elhelyezésére is, sőt még maradt volna némi hely a tábor melletti polgári település részére is.¹⁴⁾

Zathureczky Károly levelében nagy szeretettel emlékezik meg *Veczer*-ről és jelentős támogatást is ígérve hívja fel az ottani leletekre a tudományos körök figyelmét. Igen nagy kár, hogy nem méltatták figyelemre írását és egyszerűen elsíklottak fölötte.

Veczer emlékei Erdély római kori szemszögéből ugyanis csöppet sem kis jelentőségűek. A Provincia Dacia keleti, illetve északkeleti határát t. i. nagyjában az énlaki—székelyudvarhelyi—homoródszentpáli—olthévi—komollói—berecki táborhelyek mentén húzható vonal jelöli. Feltűnő most már, hogy a történelmi térképek a Homoródszentpál és Komolló közti területen és éppen két olyan nagy völgynyílásnál, mint a Vargyas—Kormos előbb említett völgye és az Olt völgye, egyetlen

völgyelgzáró római táborhelyet sem emlitenek, illetve jelölnek.¹⁵⁾ vagyis szerintük ez a meglehetősen hosszú rész minden római védőberendezést nélkülöz.

A történelem határozottan tanítja, hogy minden nép így a római nép is törekedett arra, hogy határait minél könnyebben védelmezhesse: ne legyen benne pl. sok fölösleges, határhosszabbító ki- és beszögellés, amelyeknek megoltalmazásához sokkal nagyobb erő és fáradság szükséges. Ezért Dacia itteni határa valószínűleg nem nyulott olyan nagyon mélyen délfelé, le egészen Rozsnyóig, hanem Homoródszentpálnál keletre fordulva, az Olasztelek—Barót közötti veczeri római táborhely, majd az oltzemi¹⁶⁾ szintén figyelmen kívül hagyott táborhelyen haladt át egyenesen, esetleg Komolló közvetítésével, Bereckig.

Ha hitelt adunk Zathureczky Károly és Orbán Balázs, valamint Benkő József utóbb elfelejtett adatainak, akkor Veczer s az oltzemi táborhely nemcsak hogy megfelelnek a Provincia Dacia határát védő táborok egymástóli tévolságának, hanem kétségtelen az is, hogy a római hadvezetőség nem hagyott olyan hosszú határt annyira gyengén védve, mint ahogy az eddigiek alapján kellett hinnünk, hanem az ellenük való támadásokra kiválóan alkalmas mindkét völgyet éppennyug elzárták, mint a Provincia Daciába nyíló összes többi völgyeket.

Zathureczky Károly levelének ebben van a másik nagy érdeme: a római tartomány egyik, mondhatni teljesen ismeretlen részletére figyelmezteti a szakembereket. Igen kívánatos volna, hogy sorai most se legyenek csupán pusztába kiáltott szavak és hogy a vidék megértő támogatásával megindulhasson föltárásuk, amelyek révén több, jelentős kérdés tisztázódhatna!

Ifj. Ferencki István.

IRODALOM.

¹⁾ *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára.* Szerkesztette Csutak Vilmos. (Sepsiszentgyörgy, 1929.) 6., 7., 8., 1.

²⁾ Az Erd. Muz. Egylet a levél eredetijét az Érem- és Régiségtárba tette át. Ma az Institutul de Studii Clasice al Universității din Cluj irattára őrizi 507—1907. szám alatt. Onnan közlöm C. Daicoviciu egyetemi tanár ur szives engedelmével Jellemző hangja s helyesírása miatt: betűhíven közlöm, csupán hiányos pontozását pótoltam. A levélben említett alap- és térrajz — sajnos — nem került át a levéllel együtt.

³⁾ 1832-ben született és a marosvásárhelyi 62-ik gyalogezred ezredesként halt meg 1889-ben. V. ö. *Pálmay József: Háromszék vármegye nemes családjai.* (Sepsiszentgyörgy, 1901) 477, 104., 1.

⁴⁾ *Háromszék vármegye monografiája.* (Sepsiszentgyörgy, 1899) 364—365 l.

⁵⁾ *Nagy Géza:* (Archaeologiai Értesítő, II.—1882. évf. 28 l.) az alapítás után hatodfél évvel, tehát még azon melegében se tartotta olyan döntő jelentőségűnek Vasady-Nagy Gyula szerepét, mint Csutak, mert a Székely Nemzeti Múzeum őskori gyűjtemé-

nyét ismertette csupán annyit ír róla, hogy »néhai Vasady Gyula éremgyűjtemények alkotta a Székely Nemzeti Múzeum egyik alapját!

⁶⁾ *Br. Orbán Balázs*: A Székelyföld leírása. I. köt. (Pest, 1868.) 220 l.; *Neigebaur, J. F.*: Dacien. (Kronstadt, 1851) 279 l.; *Ackner, M.*: Jahrbuch der k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. I.—1856 évf. 32 l.; *Ipolyi Arnold*: Archaeologiai Közlemények II.—1861. évf. 250 l.; *Vass József*: Erdély a rómaiak alatt. (Kolozsvár, 1863) 118. l. *Gooss, C.*: Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. XIII.—1876. évf. 267. és 297 l., továbbá Chronik der arch. Funde Siebenbürgens. (Hermannstadt, 1876.) 67. és 97. l. *Magyarország Műemlékei*. II.—1906. köt. 357, 942. és 948. h.

⁷⁾ *Kövári László*: Erdély régiségei. (Kolozsvár, 1852) 48. l. *Br. Orbán Balázs*: A Székelyföld leírása. I. köt. 215—216. l. *Téglás Gábor*: Dák várak Udvarhely megye keleti és éjszaki hegyvidékein. (Kolozsvár, 1895. Kl. az Erdélyi Múzeum-ból.) 2—8. l. *Jakab Elek—dr. Szádeczky Lajos*: Udvarhely megye története. (Budapest, 1901.) 144. l. *Magyarország Műemlékei*: II.—1906. köt. 941—942 h.

⁸⁾ *Br. Orbán Balázs*: A Székelyföld leírása. I. köt. 233. l. *Archaeologiai Értesítő*. I.—1869. évf. 39, 264, 312—313 l. *Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvei*. Uj f. I.—1874/76. köt. 134 l. *Westen, G.*: Archiv des Vereines für siebenb. Landeskunde IX.—1870. évf. 18—27. l. *Gooss, C.*: Archiv des Vereines für siebenb. Landeskunde. XII.—1876. évf. 212. l. és Chronik. 12. l. *Torma Károly*: Repertorium Dacia régiség- és felirattani irodalmához. (Budapest, 1880) 96., 111., 134. l. *Téglás Gábor*: Orvos-természettudományi Értesítő. XII—1887. évf. II. szak. 185—186 l. *Csereyné gyűjteményében egyébként volt egy bardóci átfurt köfajsze is.* (*Nagy Géza*: Archaeologiai Értesítő. II.—1882. évf. 29 l.)

⁹⁾ *Vasárnapi Ujság*. VI.—1859. évf. 4. sz. 45. l. *Transsilvania*. (Beiblatt zum Siebenbürger Boten (1859. évf. 19. sz. 73—74. l., 25. sz. 99—100. l., Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsqueller 24. köt. 339 l. Mittheilungen der k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. V.—1860 évf. 88—90. l. Archaeologiai Értesítő. II.—1870. évf. 55 l. *Kovács Ferenc*: Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai. 17 köt. (Budapest, 1874) 79—80. l. *Gooss, C.*: Archiv. XIII—1876. évf. 212, 242, l. és Chronik. 12. és 42. l. *Torma Károly*: Repertorium. 5, 6, 110. l. *Téglás Gábor*: Orvos természetudományi Értesítő. XII.—1887. évf. II évf. II szak. 186. l.

¹⁰⁾ *Archaeologiai Értesítő*. I.—1869. évf. 312—313. l.

¹¹⁾ *Nagykedei Fekete Sámuel*: Régi római és görög pénzek s érmek. (Kolozsvár, 1868.) 43. l.

¹²⁾ A Székelyföld leírása. I. köt. 220. l. Többi említését l. a 6. jegyzetben.

¹³⁾ Itt még egyszer nagyon hálásan köszönöm *Biró István* olaszteleki földbirtokos bátyámuram szívességét, amelyet a Veczernak az irodalomban ingadozó helymeghatározásának tisztázása végett tett kirándulásomkor velem szemben taustított.

¹⁴⁾ Az erdélyi római táborok nagyságát illetőleg l. *Daicovicium, C.*-nak eddig legteljesebb összeállítását (*Mícia I Cluj*, 1931 7—10. l. 6. sz. jzt)

¹⁵⁾ *Corpus Inscriptionum Latinarum* III/2 köt (Berlin, 1873.) *Ugyanaz* Suppl. Pars posterior (Berlin, 1902); *dr. Finály Gábor*: Magyarország a rómaiak alatt. (Budapest. 1911, falitérkép.)

¹⁶⁾ *Scheintl, D.*: Das Land und der Volk der Szeckler. (Pest, 1838.) *Neigebaur, J. F.*: Dacien. 279. l. *Ipolyi Arnold*: Archaeologiai Közlemények. II.—1861. évf. 250. l. *Vass József*: Erdély a rómaiak alatt, 118. l. *Br. Orbán Balázs*: A Székelyföld leírása. III köt. (Pest, 1869) 56. l. *Gooss C.*: Archiv des Vereines für siebenb. Landeskunde. XIII—1876. évf. 297 l. és Chronik 97. l. *Torma Károly*: Repertorium. 161 l. *Magyarország Műemlékei* II—1906. köt. 363 l.

Góbéságok.

János bá tud parancsolni magának.

Az öreg Csüdör Kézdiszéken közismert, állandóan jókedvű, kolontos ember volt. Szerette is ezért őt mindenki, csupán a felesége nem tudott megbarátkozni örökös mókázásával.

Egy alkalommal valami vásáros ügyletből kifolyólag már kora reggel betült a korcsomába, hogy az atyafiakkal kötött vásárt — szokás szerint — megszenteltesse. A korcsomában azonban gyorsan telik az idő. Közben az eső is el állt, a terhes fellegek is elvonultak az ég boltzatáról. A nap szép csendesen áthajlik a délutánba. Trézsi nét odahaza majd fölveti a pulykaméreg. Házsártoskodva jön-megy az udvaron, hol a kaput, hol a napot figyelve. Egyszer aztán megunja a várakozást s ezeket morogja magában: E ke' mennem utánna, hadd öntsem ki haragomat ökelmének. Ki is sirül a kapun, de amikor a fogadóhoz ér, majd kővé válik haragjában, mert ép az ura szónoklata üti meg a fülét.

— No megállj vén gazember! — s ezzel ront is be nagy dühösen az ivóba.

-- Adok én neked! . . . Hallá e! Parancsolhatna egy kicsit magának. Érti-e!?

— Tiszta jó szüből édes feleség! . . . — Amint Te akard. No még egy félliter bort Móric ur!

Biztos nyomok.

A gelenceiek és a meggyről hires ozsdalaiak előzetes megbeszélés alapján egy pap vezetése alatt közös keresztaljban akartak a somlyói bucsura menni. Megbeszélésük értelmében a szárazpataki határban kellett volna találkozniok egymással.

Előbb az ozsdolai »háromrudu« (nagy kereszt) indult el, míg a gelenceiek később keltek utra, s abban a hitben, hogy a »többiek« még hátul vannak, ájtatos lassuságban haladtak előre. Az ozsdolaiak azonban jókor megérkeztek a kitűzött helyre s hosszabb várakozás után — minthogy egy nagy tömeg néhány ember miatt nem késchetik le a bucsuról — elindultak.

Később aztán a gelenceiek is megérkeztek, de már akkor a »főcsapat« nem volt ott. Mindenfelé kiabálni, keresni, kutatni kezdték, míg végre egyik »jószimatu« bucsus — nyomra akadva — így kiáltott fel: Indulhatunk atyafiak műk es, inet az ozsdolaiak már elmentek!

Teli a hely meggyaggal! — Tevé hozzá megnyugtató magyarázatul.

Egy kis tévedés.

Egyik jómódu gazdát — amint mondani szokták — törvénybe idézték Udvarhelyre. Mint rendesen, ezen a napon is korán kelt, s hogy a ház nyugalma se háborgassa, lámpát sem gyújtott, hanem a hajnali sötétségben magára vette ünneplő ruháját, s aztán a tornácon kihajolva két három száj vizet (tisztá arca ennyi elég) csurgatott a markába s megmosakodott vele. Felesége éppen akkor szenderedett el, mert a síró kicsi szopós fia miatt jóformán egész éjjel nem tudott elaludni, s így nem zavarta fel, hanem a setétben tapogatózva a keze ügyibe akadt vászon dolgot lekapta a kályha melletti székek karjáról s megtörülközött vele. Azután a lovakat szekérbe s elindult a városba.

Mire Szentléleken a Baknya alá ért, világosodni kezdett. S amint kifordult a tető felé, egy asszony két veder vizet hozott vele szemben. Kötekedve köszönté az asszonyt:

— Jó reggelt szép asszony!

Az asszony ránéz és nézi-nézi nagy keményen.

— Jó reggelt, jó reggelt, de törülje meg a bajuszát, mert egyik felől sárga.

— Az ember arcát hirtelen előnti a pirosság!

— Tudod-e hugom, hogy én a köcseti nagy bíró vagyok.

— Bánom is én akár mekkora bíró, de ha sárga a bajusza, a még es csak sárga, s ilyen képpel bé ne állítson a városba!

Oda kap a férfi s hát, akkor veszi észre, hogy bizon elég ha e^l nem vétette a dolgot a setétben s amint a jelekből látszik a gyermek pelenkát használta fel törülközésre!

Vinceffy Sándor.

Megvigasztalá őket!

Ambrus Emre bá világeletibe hagyati, nem törődő ember volt, akinek, mint mondani szokták, nem igen égett a kezibe a munka. Így aztán megtörtént vele, hogy egy alkalommal a takarmánya hamarabb elfogyott, mint ahogy az állatokat legelőre lehetett volna hajtani! Pénze nem lévén, nem volt más mit tennie, mint lassanként az istálló zsupfedelét etette fel a johocskáival, ameddig abban tartott. Mikor ennek is a végére jártak, a johocskák keserves bőgésbe kezdtek az éhség miatt. Emre bát erőst meghatotta a johai szerencsétlensége s egyet gondolva a lajtorján egyenként felhordotta azokat az istálló fedetlen padlására s így vigasztalta meg . . . No lássátok édes juhaim, hogy egy csepp széna sincs. Hát hiába bőgtök!

Csikszenttamás—Tomești.

Agoston János.

A borda méretezése.

A „Székelység“ utolsó számában *Jancsó Gyula* ur értékes és eredeti néprajzi megfigyelés alapján írta le az erdővidéki bordakészítést és szurokfőzést. Írása végén azonban, ahol a bordák elnevezéséről van szó, megemlíti, hogy van 10-es, 8-as, 16-os borda, azonban »ezeknek a jelentőségét senki sem tudja, így vették át az ősköztől.« Erre vonatkozólag vagyok bátor néhány kiegészítő adatot közölni.

Amikor a székely asszony a *vetőszőgre* felveti a fonalat, nemcsak a szöttes hosszúságát határozza meg előre, hanem a szélességét is. Ezért időnkint átszámolja a felvetett fonalat, mert a szálak számától függ a szöttes szélessége. Erdélyszerte így számolnak: 3 szál egy *ige*, 10 ige (vagyis 30 szál) egy *pászma* vagy *zseréb*. A pászmát Udvarhelyszéken nevezik zserébnak. A *felvetés* hosszadalmas munka, azután jön a *szövőszék felszerelése*, aminek a vége felé kerül sor a *bordába való befogásra*.

A bordán annyi résznek kell lenni, hogy a szöttes szálai beférjenek. A *bordafogak* sűrűsége határozza meg a szöttes sűrűségét, de arra is vigyázni kell, milyen vastag a felvetett szál, nehogy túl ritka, vagy túl sűrű legyen a szövés. A házi szövészekén általánosan használt borda 80 cm. széles, 10 cm. magas, a szélei gömbölyűek, hogy jól beilleszkedjék a *bordahajba*.

A 10-es *bordába* 16 pászmát, (480 szál) lehet *befogni*, a 8-asba: 8-at, a 10-esbe 10 pászmát. A vékonyszáлу gyolcshoz még 24-es bordát is használnak, ami ujabban acélból készül. *Dr. Xantus Jánosné.*

Gyergyó nagy napja. Az EME aug. 27—30-ikán tartotta meg Gysztmiklóson a vándorgyűlését. A stilszerűen összeállított műsorból a következőket emeljük ki: Vákár J.: A gysztmiklósi és örm. kath. templomok története, Bálint V.: A csikszenttamási kaftán-kazula, Bálint Á.: A székely népdal és egyházi ének fejlődése, Bányai J.: Csikszenttamás márványtelepe, Tulogdy J.: A Békás szoros, Csiky J.: Adatok a gyergyói nép táplálkozásához, Perjéssy J.: A Székelyföld szövetkezetei, Bányai E.: A székely női népviselet, Oberding J.: A Siculicidium népe, Balogh E.: A Gyilkostó és sorsa, Vámszer G.: A gyimesi csángók. Az előadásokat értékesen egészítette ki az ügyesen megszervezett kiállítás és a jól sikerült Székely Ballada Est. (Felszegi Nagy Anna megzenésített előadását, amelynek a helyi szerzője Polgár József és dr. Gaál Alajosnak, az egyik főrendezőnek székely témáit is kiadva, közkincs-ként szeretnők látni!)

Az elismerésreméltó siker Vákár József elnök, dr. Csiby Andor főtitkár, Adler Sándor, Gaál Ferenc, Szabó József, Zárug Lukács főrendezők példás munkájának köszönhető.

Mártonffi Mór a székely pap az első, aki bortermeléssel próbálkozott Bukovina földjén.

Tudvalevőleg *Bukovina* éghajlata meglehetősen hideg és a szőlőtermelésnek nem nagyon kedvez. Míg Moldvában a XVII. és a XVIII. században a szőlőművelés virágzik, a tőle északra fekvő Bukovinában, még meg sem próbálkoznak bortermeléssel.

A Bukovina számára szükséges bort rendszerint Moldvából szállították, de 1775-től kezdve Bukovina katonai kormányzói, mint *Splényi* és *Enzenberg* állandóan kifejezik óhajukat, hogy a szükséges bort Erdélyből szállítsák, mert ugyanazért a pénzért jobb erdélyi és magyar borokat lehetne kapni, mint amilyen a moldvai.

1780 ban váratlan fordulat következik. Az 1776 ban letelepedett két első bukovinai székely magyar falu Istensegits és Fogadjisten lakói, csikszeredai származásu papjuk, Mártonffi Mór irányítása mellett, 1780-ban elültetik az első szőlővenyigéket Bukovinában. *Enzenberg* kormányzó is támogatta Mártonffit, mert még ugyanabban az évben száz darab venyigét hozatott Moldva leghiresebb bortermő vidékeiről a próbaültetéshez.

Mártonffi kísérletezéséről nemcsak Bukovina kormányzója, hanem Bécs is tudomást szerzett és hivatalos körökben az a vélemény kezdett kialakulni, hogy amennyiben Mártonffi próbálkozása eredményes lesz, nem lesz szükség többé moldvai borra.

Mártonffi fáradozásának meg is lett az eredménye. 1783 őszén már több veder bort sajtolt saját termeléséből és 1784 márciusában, a hivatalos közegek útján két üveg bort is küldött fel Bécsbe, *Hadik András* grófnak, a haditanács elnökének.

A Bukovinában termelt bor kitűnő volt. Hogy Bécsben a bor bukovinaisága felől a kétségnek még a leghalványabb árnyéka se merülhessen fel, *Enzenberg* kormányzó intézkedése folytán a két üveget az egész falu, Mártonffi, a bíró és az esküdtek, községi tanácsosok jelenlétében töltötték meg Istensegits községben 1784 február 29 én. Az üvegek megtöltéséről hivatalos iratot is szerkesztettek, amelyben az istensegitsi bíró *Nagy József*, továbbá *Fülöp József*, *Lovász Máttyás*, *Barabás György*, *Sánia János* és *Szabó Mihály* esküdtek ünnepélyesen bizonyítják, hogy a két üvegben levő bor, Mártonffi istensegitsi lelkipásztor bukovinai terméséből való.

Ezzel egyidejűleg Mártonffi a maga nevében is szerkesztett egy iratot, amelyben ő is hangsúlyozza a bor bukovinaiságát és fáradozásaiért anyagi támogatást kér. Mártonffi írása a következőképpen hangzik: »Hogy az az dolog az adott áttestatum szerint ugy légyen, papi hitem szerént erőssitem, aki már is sokat költöttem reá, hogy meg-

mutatnám valósággal, hogy Bukovinában is jó bor termik, melyet próbára tettem; de ha a felséges Isten éltet és áldását adgya, jövőben sokkal jobbat, és két félet küldök, csak, hogy méltóztassék az Inclyta Administratio is sok fáradságaimnak jutalmát Ő Felségétől kinyerni, hogy nékem is legyen, annyi füzetésem mint itten Bukovinában levő Tisztelendő Pater Capellanusoknak, én egyebet nem kívánok sok tett járatságomért, és mostan megmutatott szorgalmatos, és itten eddig nem hallatott igyekezetimért, hogy annál is inkább még nagyobb ujságot joghassak fel Bukovinában.“

1784 március 9-én Enzenberg kormányzó a két üveg bort a községi hivatalos irattal és Mártonffi kérésével együtt Bécsbe küldötte, Hadik András grófnak, a haditanács elnökének.

Hadik jó minőségűnek találta a bukovinai bort, Mártonffit megjutalmazta és Enzenberget biztatta, hogy mindent el kell követni a szőlőművelés terjesztése érdekében.

Mártonffi örömmel fogadta az elismerést és tiszteletdíjának fel-emelését. Most már azon fáradozott, hogy Bukovinában ne csak a székely magyar falvak, hanem egész Bukovina ismerje meg a szőlőművelést.

1784 őszén maga Mártonffi megy Moldvába és 110.000 (száz-tízezer) darab szőlővenyigét hoz Bukovinába. Ezeket a venyigéket a bécsi haditanács parancsára szétosztották Bukovinába. Főleg Wizsnic, Csernovic, Szereth és Szucsáva kapott sok venyigét.

Miután Bukovina polgári közigazgatás alá került (1786) és Mártonffi meghalt, (1794) a buzgóság a szőlőművelés terén megcsappant. Később teljesen elhanyagolták, még Mártonffi népe is megelégedezett a szőlőművelésről. De bármint alakult is a helyzet, annyi tény, hogy Mártonffi a csiki származású pap, Bukovinában uttörő, kezdeményező a szőlőművelés terén. Mint ilyen nemcsak a székely élniakarásnak a mintaképe, hanem Bukovina gazdaságtörténetében is az ő neve határkövet jelent.

Sántha Alajos.

A mai technika. A technika ma rohanó világában nehezen lehet a vívmányok óriási lépéseit figyelemmel kísélni. Ezért hálás munkát végzett *dr. Möller Károly*, amikor a legfontosabb napi kérdéseinket a legmodernebb fejlődési alakjukban mutatja be. A szöveg megértését nagyon elősegítik a remek kivitelű képmellékletek. Az érdeklődő minden szakmából kaphat valami izés témát a maga számára. (Termőföld, öntözés, völgyzáró gátak, beton, felhőkarcolók, oceánjárók, repülőgép utazás, autó, vasut, utak, hidak, vas és acél, erőművek, világítás, műszaki kutatás.) A remek munkára úgy az írója, mint a kiadó Egyetemi Nyomda is (Bpest) büszke lehet.

Székelyföld kutatása.

Földrengés Kézdiszéken. Amint a Székely Ujság 35. számában olvassuk szept. 5-én kedden reggel 8 órakor gyenge északnyugati-délkeleti irányu rengés volt érezhető. Bucureşti jelentések szerint ott 8 óra 20 p.-kor észlelték a rengést.

Kutatások a Kelemen Havasokban. A nyaranként utrakelő s a Székelyföld eddig elhanyagolt pontjait felkereső kutató sereg ezidén aug. 18—27 közt a Kelemen Havasok eddig nehezen hozzáférhető helyeit kereste fel. Igen értékes megállapításai e munkának a különböző andezittípusok, vulkáni utóhatásra módosult zónák, az egykori gleccsernyomok felismerései voltak. Ép így Bélbor és Borszék fürdő is beke-
rültek a munkába.

Zuzmókat közöl le Creţzoiu P. a *Nyarády* székhelyföldi gyűjtéséből a Bul. Grăd. Bot. din Cluj 1—2. számában.

Korai fagy és egérjárás Csikban. Aug. 30-án reggelre Csikban a korai fagy nagy kárt tett a kerti és mezei veteményekben, amelyeknek még sok idő kellett volna a beérésre. E bajt fokozza az egerek hallatlan elszaporodása a mezőkön, amely miatt szokatlan korán, már szept. elején neki állottak a ptyóka kiszedéséhez.

A legrégebbi harangláb c. alatt *Egey Jenő* értékes kis füzetben ismerteti Mezőcsávás—Ceuş műtörténeti szempontból fontos építészeti emlékeit. Nagy szolgálatot tenne Egey, ha hasonló alapossággal vidékének többi értékét is ismertetné s így az orbánbalázi munkát támogatná!

A Baconi piros alma, amelyről nagy dicsérettel emlékezik meg *Benkő József* kézirati munkájában, még ma is ismeretes. Kiváló téli alma s méltó előde a Budai Domokos almának, amelynek a megte-remtője Budai József s a szomszéd faluban Bodoson kb. 50 évvel ez-
előtt keresztezéssel állított elő. Az ilyen jól bevállott fajokat kellene nagy tömegben szaporítani, hogy export cikk lehessen belőlük.

Baraoit—Barót.

Jancsó Gyula.

Száj- és körömfájásról adnak hírt mindenfelől. E betegségnek az elterjedését azért nehéz megakadályozni, mert az erdei vadak, a patás szarvasok kóborlásaik közt valahol felszedik és barangolásaik közt nagy területeket fertőznek meg. A vadászok jelentik a szarvas állomány megfertőzését is! A fertőzés átment a lakosságra is!

A Nagy Sándor csucs alatti Slanic völgyének terrázképződ-
ményeit ismerteti *Mihăilescu V.* a Bulet. Soc. R. Rom. de Geografie. Buc. LVII. 1938. kötetében. Grohotişurile de pe valea superioară a Slănicul Moldovenesc. — Les éboulis de vallée du Slanic Moldove. p. 225—246. 15 képpel.

Irodalom—Lapszemle.

Orbán Balázsnak Gr. Kuun Gézához intézett levelét közli le az *Erdély* 1938. 11—12 száma. A Szejkefürdőn 1887. aug. 3-án kelt levél sok érdekes adatot tartalmaz. Amilyen sok székelyföldi tudni való van a nagy 7 kötetes monografiájában ép annyira fontos értékek vannak az országgyűlési beszédeiben, amelyből 6 kötet jelent meg s még mindig van egy kötetre való kiadni való! Rengeteg adat kerülhetne nyilvánosságra a levelezésének a leközlésével. Igen örvendünk, hogy *Szabó Attila* sort kerített erre is.

Ismerte e az erdélyi neolithikum ősembere a hengeres furást? c. dolgozatban *Hoska Márton* a debreceni egyetem régészeti intézetének most meg indult kiadvány sorozatában a többek közt említi az erősi (Háromszék) híres telepől kikérült kőkapát is!

A székelyföldi lentermelés fokozásához ad figyelemreméltó tanácsokat a *Székely Közélet* 17. száma.

Udvarhely megye nagy szőlőtteiről, *Biró Béla* apátplebánosról és *Solymossy Endre* ref. kollégiumi tanárról irt méltató megemlékezést *Biró Lajos* a *Székely Közélet* 12. számában.

Péter Áron felsőboldogfalvi—feliceni székely gazda nemes szándéku tanulmányi alapítványáról emlékezik meg *Biró Sándor* a *Székely Közélet* 15 számában. Udvarhely megyei ref. székely földmives fiuk tanítását segíti elő a példás jóindulat.

A székelyföld egészségügyi viszonyainak értékes összefoglalását írta meg *dr. Nagy András*. Adatok az erdélyi magyarság népegészségügyében. (Erdélyi Múzeum 1938. 261 l.)

Az orvostudomány rehabilitálta szénsavgázzról, az egyik gyógyító kincstünk közelebbi ismertetését adja székelyudvarhelyi *Kertész Béla dr.* a *Praxis Medici* 5 számában.

Erdély 3. számában Korond, (Bogdán István.) — Kovászna és Kommandó (Jancsó Gyula.) — Az ezertó országa Háromszéken — a rétyi Nyír (Dávid Iván) cikkei figyelemreméltók!

Az anya egészsége és gyermekáldás című cikkében *dr. Csiky János* a Székelyföldre vonatkozó megszivlelendő adatokat közöl (Magyar Népegészségügyi Szemle 9. sz.)

Székelyföldi hangulatos írások ismertetik természeti szépségeinket *Halász Antalnak az Erdélyi Barázdák* című könyvében (Gyilkostó, székely kapuk, Szent Anna tó, Szováta, székely zsidók stb.) A tőlünk távol álló, Oradea—Nagyváradon megjelent munka hasznos szolgálatot tesz népünk, földünk ismertetésével s ezért szeretettel üdvözöljük íróját!

Benedek Elek tizedik évfordulójának kegyeletes megemlékezéséről olvassuk az Oradea—Nagyváradon megjelenő *Szabadság* aug. 18-iki számának *Halász Antal* ügyes riportcikkében.

Lármafa.

Szabó György apátlebános Gheorgheni—Gyergyószentmiklóson most tartotta gyémántmiséjét. A kiváló főpap nemcsak minden kulturális munkának volt vezér egyénisége, hanem ezen kívül az alkohol ellenes mozgalomnak is apostola volt. A székelykérdés legsarkalatosabb pontját fogta meg ezzel nagy megérzéssel. Sajnos igen sok Szabó Györgyre volna szükség a látható eredmény eléréséhez!

Venczel József dr. a székely társadalmi kérdések elismert kutatója augusztus 26 án tartotta esküvőjét Boga Éva, Boga Lajos dr. főgimn. igazgató leányával a székely anyavárosban.

Ürmössy Árpád zetea—zetelaki igazgatót a r. kath. tanügyi főhatóság Cluj—Kolozsvárra helyezte át. A kitüntető előléptetés Ürmössynek a buzgó, lelkiismeretes munkáját jutalmazta meg.

A Petőfi ünnepély megható találkozási alkalma volt a székely népnek az albești—fehéregyházi sikon. A július 30 án megtartott ünnepély műsorának pontjai közt szép számokkal szerepeltek a székelyföldi kiküldöttek is.

A Tordai Magyar Iparosegylet szeptember 6 án ünnepelte 60 éves jubileumát. (A szép ünnepegekről részletes beszámolót közölnek az Aranyosvidék 34. és az Aranyosság 32. száma.)

A Szent Anna taván végzett kényszerleszállást egy Brassóból kiindult repülőgép július 9-én.

Székelyek a rádióban. Kedves emlékeket idéznek fel a Székelyföldről elszármazottak lelkében a székelyföldi ismertetések. Aug. 7 én Holtó Ernő olvasta fel utirajzát »Messze, messze Csikországbanc« címmel. Jó izü volt Nyirő Józsefnek, a Sala Domokos által aug. 13 án felolvasott *Székelyudvarhelyről* szóló város rajza. — Ignác Rózsa szept. 17-én *Kovácsnát, a borvizkutak hazáját* ismertette.

Uj előfizetőink: Nagy Árpád, Salamon Sándor, Szele Béla dr., Takács József, Sárossy Ödön Braşov, — Zádor Árpád Cluj, — Borbáth Vilmos Băţani-Mari (1935—9), — Szotyory Lajos Răcoşul de Jos (1935—9), — Taplányi János Csongrád, — Albert János dr. Budapest. — *Őszinte örömmel köszöntjük földünk, népünk után érdeklődő támogatóinkat. Hálásan köszönjük verbuváló barátainknak önzetlen figyelmességüket Adler Sándor és Kiss János barátainknak Gheorgheni-ből.*

Előfizetések az 1939. évre. Helyből: Bacsics J., Imreh D. Dr., Pálffy S., Vida M. — Kakucs F. Cădişeni, — Csutak S. Covasna, — Hamzea J. Mercurea-Ciuc (+1940), — Xantus J. dr. és Marianum Cluj, — Biró L. Goagiu, — Nagy V. Medişor, — Kovács J. Turdeni, — Jánossy J. és Páll D. Şimoneşti, — Kádár B. Mihăileni, — Bakk E. dr. Bucureşti (1938—9), — Nagy Gy. Gheorgheni (1938—9), — Albert V. Tuşnad-Băi (1934—9).

Befizetés az 1938. évre: Marossy M. Mihăileni, — Lőrinczy I. dr. Aita-Mare — Molnár A. Valea Strâmbă (1935—8), — Horváth E. Helyt.

1936 évre: Veress D. Helyt.